

## อาร์มภท

แยงซีเกียง แม่น้ำที่เปรียบเสมือนสายโลหิตสำคัญ หล่อเลี้ยงพื้นที่ภาคกลางของ ประเทศจีน เกิดจากแควใหญ่น้อยหลายสาย ที่ถือกำเนิดบนที่สูงทิเบตและซินเกียง ไหลมาบรรจบรวมกันเป็นสายน้ำใหญ่ ไหลผ่านมณฑลเสฉวนและยูนนานทางตะวันตก เลาะเลียบบริเวณมาทางตะวันออก ผ่านมณฑลหูเป่ย์, หูหนาน, เจียงซี, อันฮุย, เจียงซู, กระทั่งออกสู่ทะเลที่เซี่ยงไฮ้ในที่สุด, รวมความยาวตลอดลำน้ำสายหลักนี้ หลายพันกิโลเมตร. แยงซีเกียงตอนช่วงต้นน้ำ ไหลกลงมาทางใต้ อ้อมผ่านภาค ตะวันตกและภาคใต้ของมณฑลเสฉวน กับบางส่วนทางภาคเหนือของมณฑลยูนนาน; ช่วงนี้ของแม่น้ำ ซึ่งมักรู้จักกันในอีกชื่อหนึ่งว่า “จินซาเจียง” (แปลว่า “แม่น้ำทราย ทอง”) ไหลผ่านสภาพภูมิประเทศที่เป็นเทือกเขาสูงชันสลับซับซ้อน ต่อเนื่องลงมา จากที่สูงทิเบต จึงมีกระแสน้ำไหลเชี่ยวกรากในทุกฤดูกาล สองฟากตลิ่งขนาดด้วย หน้าผาสูงชัน แทบจะไม่มีที่ราบพอเหมาะกับการทำเกษตรกรรมได้, ดังนั้นจึงไม่น่า ประหลาดใจ ที่จะพบว่าในบริเวณช่วงต้นของแม่น้ำแยงซีเกียงนี้ มีประชากรอาศัยอยู่ แต่เพียงเบาบางเท่านั้น. พลเมืองส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในแถบนี้คือพวกเผ่า “หยี่” (สาขาหนึ่งของ “โลโล”) และชาวเขาเผ่าอื่น ๆ ซึ่งเป็นกลุ่มที่พูดภาษาตระกูล ทิเบต-พม่า.

อย่างไรก็ดี เป็นที่น่าสนใจว่าในบริเวณลุ่มน้ำจินซาเจียง ตอนใต้หลี่เจียงลงมา ซึ่งเป็นช่วงที่แม่น้ำไหลผ่าน ภาคใต้ของมณฑลเสฉวน และภาคเหนือของมณฑลยูน นานพอดีนั้น มีกลุ่มคนไทยอาศัยอยู่ด้วยจำนวนหนึ่ง. ถิ่นอาศัยของคนไทเหล่านี้ ซึ่ง กระจายอยู่ตามแนวแม่น้ำช่วงดังกล่าว ทั้งในฝั่งเสฉวนและฝั่งยูนนาน ถือเป็นสุดเขต แดนด้านตะวันตกเฉียงเหนือ สำหรับการกระจายตัวของถิ่นอาศัย ของกลุ่มคนที่พูด ภาษาตระกูลไทในประเทศจีนปัจจุบัน. คนไทในลุ่มน้ำแยงซีเกียงตอนบน ดำรงชีพ ด้วยการทำนาปลูกข้าวเป็นหลัก แต่เนื่องจากช่วงต้นของแม่น้ำ แทบจะไม่มีที่ราบริม ลำน้ำใหญ่ที่พอเหมาะแก่การทำนาได้เลย ชาวบ้านคนไทยจึงมักมิได้เลือกทำเลที่ตั้งหมู่บ้านอยู่ริมแม่น้ำใหญ่ หากนิยมตั้งหมู่บ้านอยู่ลึกเข้าไปในหุบเขา ตามแนวลำห้วย สาขาต่าง ๆ ซึ่งพอจะมีที่ราบตามริมลำห้วย เป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์สำหรับใช้ทำนา ปลูกข้าวได้.

เท่าที่ผ่านมา มีงานเขียนเกี่ยวกับคนไทยในลุ่มน้ำแยงซีเกียงตอนบน ปรากฏ อยู่ในบรรณพิภพค่อนข้างน้อย ทั้งนี้เนื่องจากถิ่นอาศัยของคนไทกลุ่มนี้ เป็นดินแดน

ทุกคนดารยากที่จะเข้าถึงได้; แม้แต่นักวิชาการจีนท้องถิ่นในปัจจุบัน ที่สนใจศึกษา เรื่องชนกลุ่มน้อย ก็มีเพียงน้อยท่านที่มีโอกาสเข้าไปศึกษาอย่างจริงจัง ๆ จนถึงใน ดินที่อยู่อาศัยของคนไทกลุ่มดังกล่าว.

งานเขียนที่ค่อนข้างให้รายละเอียด เกี่ยวกับคนไทในกลุ่มแม่น้ำจินชาเจียง เท่าที่มี ปรากฏในพากษ์ภาษาตะวันตก ก็คืองานของหมอดอดด์ (William Clifton Dodd, A.D. 1857-1919) เรื่อง “*The Tai Race: Elder Brother of the Chinese*”<sup>1</sup>, โดยมีอยู่สองบทในหนังสือดังกล่าว ที่กล่าวพาดพิงถึงคนไทในกลุ่มแม่น้ำแยงซีเกียง ตอนบน. หมอดอดด์ได้อ้างถึงข้อความในบันทึกของพันตรีเดวิส<sup>2</sup> นักสำรวจรุ่นก่อน หน้าท่าน ที่ได้กล่าวถึงในเชิงประหลาดใจว่า ได้พบถิ่นอาศัยของคนไทกระจายขึ้นไป ทางเหนือ จนถึงภาคใต้ของมณฑลเสฉวน, โดยที่คนไทเหล่านั้นได้บอกเล่าประวัติ ความเป็นมาว่า บรรพบุรุษของพวกเขาอพยพมาจากอังวะ (อังวะคือเมือง หลวงของประเทศพม่า ในกลุ่มแม่น้ำอิรวดี รุ่งเรืองขึ้นในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 14 ภาย หลังการล่มสลายของอาณาจักรพุกาม - ผู้เขียน) เมื่อหลายร้อยปีก่อน; พันตรีเดวิส ตั้งข้อสังเกตว่า คนไทกลุ่มนี้ อาจไม่ได้อพยพมาจากเมืองอังวะจริง ๆ หากน่าจะเป็น ไปได้มากกว่า ที่พวกนี้อพยพมาจากถิ่นของคนไทในรัฐฉาน ซึ่งเป็นเมืองขึ้นของ อาณาจักรอังวะในขณะนั้น, โดยที่การเคลื่อนย้ายดังกล่าว คงไม่มีพระสงฆ์ร่วมมาใน ขบวนด้วย จึงทำให้ทั้งภาษาเขียนและพุทธศาสนาของพวกนี้เสื่อมสูญไป (พันตรี เดวิสคงเข้าใจว่า บรรพบุรุษของพวกนี้คือไทใหญ่ในรัฐฉาน ที่ได้เข้ารับนับถือพุทธ ศาสนา และมีภาษาเขียนของตนเองอยู่แล้ว ในเวลาที่อพยพเคลื่อนย้ายจากรัฐฉาน ขึ้นมาจนถึงลุ่มแม่น้ำแยงซีเกียง - ผู้เขียน). นอกจากนั้น เดวิสยังอ้างถึงการนิเอร์ ที่เคยระบุว่าได้พบหมู่บ้านของคนไท ตั้งอยู่ในบริเวณสบแม่น้ำยาหลงเจียงกับแม่น้ำ แยงซีเกียง (จินชาเจียง); สบแม่น้ำดังกล่าว อยู่ทางตอนใต้สุดของมณฑลเสฉวน.

ในปี ค.ศ. 1918 หมอดอดด์ได้เดินทางจากเชียงใหม่ ขึ้นไปจนถึงถิ่นอาศัยของ คนไทในกลุ่มน้ำแยงซีเกียงตอนบนที่ “หวู่ต้งฟู” (คืออำเภอหวู่ต้ง ทางภาคเหนือของ มณฑลยูนนานในปัจจุบัน). วัตถุประสงค์หลักในการเดินทางครั้งนี้ของท่าน ก็คือเพื่อ เผยแผ่คริสต์ศาสนาในหมู่คนไท. รายละเอียดในบันทึกของหมอดอดด์ นอกเหนือ

<sup>1</sup> Dodd, W.C., 1996. *The Tai Race, Elder Brother of the Chinese* (first published by the Torch Press, Cedar Rapids, Iowa, in 1923). Bangkok: White Lotus Co., Ltd.

<sup>2</sup> Davies, H.R., 1909. *Yun-Nan The Link Between India and the Yangtze*.

Cambridge: at the University Press. p. 210.

จากที่บรรยายเรื่องการเดินทางแล้ว จึงมักเป็นเรื่องราวเกี่ยวข้องกับกิจกรรมเผยแผ่ศาสนา ในหมู่คนพื้นเมืองเสียมเป็นส่วนใหญ่. นำเสียดายที่ว่าในบันทึกของท่าน มีรายละเอียดทางชาติพันธุ์วิทยาของคนไทในลุ่มน้ำแยงซีเกียง อยู่แต่เพียงกระท่อนกระแท่นเท่านั้น; ข้อมูลทางชาติพันธุ์ที่เราพอทราบจากบันทึกดังกล่าวก็คือ คนไทในลุ่มแม่น้ำแยงซีเกียงที่หวู่ต้งฟู ของมณฑลยูนนาน ยังคงใช้ภาษาไทยเป็นภาษาพูดในชีวิตประจำวัน แต่ก็ได้นำศัพท์จีนเข้ามาใช้ปะปนอยู่บ้างพอสมควร; พวกนี้ไม่มีภาษาเขียนเป็นของตัวเอง และภาษาไทยถิ่นแถบนี้ ก็ไม่มีร่องรอยของการใช้คำบาลี ซึ่งเป็นคำศัพท์ที่รับอิทธิพลมาจากพุทธศาสนาด้วย. ในแง่ของสถาปัตยกรรมบ้านเรือน คนไทกลุ่มนี้อยู่เรือนสองชั้นปลูกติดดิน แบบที่รับอิทธิพลจากจีน. สำหรับเครื่องแต่งกาย สตรีวัยรุ่นสาวและเด็กหญิง ได้พากันแต่งแบบจีนเสียหมดแล้ว เหลือแต่เพียงคนแก่ที่ยังแต่งแบบพื้นเมืองอยู่ โดยสตรีสูงอายุมักนุ่งกระโปรงจีบรอบตัว คล้ายกับเครื่องแต่งกายของชนเผ่ามั่ว.

นับตั้งแต่หมอดอตต์ดได้เขียนรายงานขึ้นที่อ้างถึงข้างต้น ก็แทบจะไม่มีงานสำรวจอื่นใดอีก ที่นำข้อมูลเกี่ยวกับคนไทในลุ่มน้ำแยงซีเกียงตอนบน มาเปิดเผยต่อโลกภายนอก. ผู้เขียนโชคคดีที่ได้มีโอกาสเดินทางเข้าไปสำรวจทางชาติพันธุ์ จนถึงถิ่นของคนไทในบริเวณดังกล่าว เมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2543 ที่ผ่านมา, ซึ่งถ้าหากไม่ใช่เป็นนักวิชาการต่างชาติคณะแรกแล้ว ก็คงต้องนับเป็นคณะแรก ๆ มาก ที่มีโอกาสได้เข้าไปศึกษาจนถึงในพื้นที่ ภายหลังคณะมิชชันนารีของหมอดอตต์ด, ทำให้ได้ข้อมูลพอเรียบเรียงเป็นรายงานขึ้นนี้ขึ้นได้. แม้รายงานนี้จะได้เรียบเรียงขึ้น ภายหลังงานของหมอดอตต์ดเกือบหนึ่งศตวรรษ แต่เมื่อเปรียบเทียบสภาพหมู่บ้านและชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนที่ได้พบเห็นจริง กับสภาพดังกล่าวที่ได้บรรยายไว้ในงานของหมอดอตต์ดแล้ว ก็ทำให้พอเห็นภาพคร่าว ๆ ได้ว่า วิถีชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ของคนไทกลุ่มดังกล่าว คงไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากนัก (แม้จะถูกรบกวนช่วงสั้น ๆ ในตอนเปลี่ยนแปลงการปกครองและปฏิวัติวัฒนธรรมของประเทศจีน แต่ก็ดูเหมือนว่าชุมชนจะได้พยายามปรับตัวคืนสู่สภาพเดิมหลังจากนั้น) ซึ่งก็อาจด้วยเหตุผลจากการที่คนไทในบริเวณนี้ อาศัยอยู่ในพื้นที่ทุรกันดาร ติดต่อกับโลกภายนอกได้ยากลำบาก, ซึ่งสถานการณ์ก็คงได้เป็นเช่นนั้นมาช้านานแล้วด้วย แม้ก่อนหน้าที่หมอดอตต์ดจะเข้าไปถึงพื้นที่.

ผู้เขียนได้มีโอกาสเข้าไปสำรวจ ถิ่นที่อยู่อาศัยของคนไทในลุ่มแม่น้ำแยงซีเกียงตอนบน เป็นบางหมู่บ้าน ในเขต 3 อำเภอทางภาคเหนือของมณฑลยูนนาน, ได้แก่: อำเภอหยงเหริน, ต้าเหยา, และหวู่ต้ง. สำหรับที่อำเภอหยงเหริน ผู้เขียนได้ไปเยี่ยม

ชมหมู่บ้านของคนไทแห่งหนึ่ง ชื่อบ้าน “ตี๋มู่” (เป็นภาษาจีนหมายความว่า “เอาแม่ไปจำนำ”); ความเป็นมาของชื่อนี้ ชาวบ้านอธิบายว่าน่าจะเกี่ยวข้องกับในสมัยที่ยังมีพวกเจ้าที่ดินเป็นชาวจีน ชาวบ้านติดหนี้พวกเจ้าที่ดินไม่มีเงินใช้คืน จึงยอมตัวเป็นข้าทาสแทน - ดูรายละเอียดเรื่องนี้ในตอนต่อไป). ที่อำเภอตำบอง ผู้เขียนได้เข้าไปศึกษาในหมู่บ้านของคนไทสองแห่ง ชื่อบ้าน “เพียงนาดอย” (หรือชื่อจีนว่าบ้าน “เกาผิง” ซึ่งแปลว่า “ลานสูง”) และบ้าน “ปลา” (ไม่ทราบความหมาย). ส่วนที่อำเภอหวู่ต้ง ผู้เขียนไม่สามารถเดินทางเข้าไปถึงหมู่บ้านคนไทได้ เนื่องจากข้อจำกัดด้านเวลาและสภาพการคมนาคมที่ยากลำบากมาก แต่ก็ยังโชคดีที่ได้มีโอกาสสัมภาษณ์ชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นของอำเภอที่เป็นคนไทหลายท่าน ทำให้ได้ข้อมูลที่น่าสนใจบ้างพอสมควร.

การเดินทางจากนครคุนหมิง เมืองหลวงของมณฑลยูนนาน ไปถึงตัวอำเภอหวู่ต้ง และอำเภอหยงเหริน กระทำได้สะดวกทางรถยนต์, โดยอำเภอหวู่ต้งตั้งอยู่ทางทิศเหนือ ห่างจากนครคุนหมิงตามเส้นทางรถยนต์ประมาณ 100 กิโลเมตร และอำเภอหยงเหรินก็อยู่ถัดจากหวู่ต้งขึ้นไปทางตะวันตกเฉียงเหนือ อีกประมาณ 200 กิโลเมตร บนเส้นทางสายเดียวกัน. การเดินทางช่วงแรก ๆ จากคุนหมิงไปจนถึงตัวอำเภอทั้งสอง ค่อนข้างสะดวก แต่ที่ยากลำบากจริง ๆ คือช่วงการเดินทางจากตัวอำเภอไปยังหมู่บ้านต่าง ๆ ของคนไท. บ้านตี๋มู่ตั้งอยู่ริมลำห้วยสาขาของแม่น้ำจินชาเจียง ในตำบลบ้านม้า ห่างจากตัวอำเภอหยงเหรินราว 80 กิโลเมตร; จากบ้านม้าสามารถเดินทางต่อไปด้วยรถยนต์ ตามถนนเลียบริมลำห้วยและเลียบริมแม่น้ำจินชาเจียง จนถึงบ้านปลาและบ้านเพียงนาดอยได้ ด้วยระยะทางราวประมาณเท่ากัน โดยไม่ต้องอ้อมผ่านตัวอำเภอตำบอง (หมู่บ้านปลาและเพียงนาดอย แม้ขึ้นสังกัดกับอำเภอตำบอง แต่ที่ตั้งของหมู่บ้านก็อยู่ห่างตัวอำเภอมาก และการเดินทางไปยังหมู่บ้านเส้นทางที่สะดวกที่สุด ก็คือเส้นทางที่ผู้เขียนใช้). บ้านปลาและเพียงนาดอย ตั้งอยู่ริมลำห้วยสายเดียวกันคือห้วยโปโล่ ซึ่งเป็นลำน้ำเล็ก ๆ อีกสาขาหนึ่งของจินชาเจียง, โดยที่บ้านปลาตั้งอยู่บริเวณปากลำห้วยที่สบกับแม่น้ำจินชาเจียง ส่วนบ้านเพียงนาดอยอยู่ลึกเข้าไปตามลำห้วยอีกประมาณ 9 กิโลเมตร ระหว่างหมู่บ้านทั้งสองยังมีหมู่บ้านคนไทเรียงอยู่ริมลำห้วยอีกสามสี่แห่ง. ชาวบ้านในหมู่บ้านเหล่านี้อาศัยทำน่าน้ำตามที่ราบแคบ ๆ ริมลำห้วย, สำหรับบริเวณเหนือจากหมู่บ้านเพียงนาดอยขึ้นไปทางต้นลำห้วยโปโล่ ไม่มีหมู่บ้านของคนไทอีกแล้ว เนื่องจากเป็นช่วงที่ลำห้วยไหลผ่านภูเขาสูงชัน ไม่มีหุบที่ราบพอที่จะใช้ทำนาได้.



การเดินทางจากตัวอำเภอหรงเหรินไปยังหมู่บ้านเหล่านั้น กระทำได้ค่อนข้างปลอดภัยเฉพาะในฤดูแล้ง ตามเส้นทางรถยนต์ที่ทุรกันดารมาก เนื่องจากถนนดังกล่าวจำเป็นต้องตัดเลาะเลียบบไปตามเทือกเขาและหน้าผาสูงชัน เกือบตลอดทั้งเส้นทาง โดยที่สภาพถนนก็ไม่สู้ดีนัก; ระหว่างการเดินทาง จึงมีอยู่บ่อยครั้งที่เราได้พบตัวเองว่า กำลังอยู่ในรถที่แล่นอยู่บนเส้นทางขรุขระ ที่แคบจนรถเล็กก็แทบจะสวนกันไม่ได้ และเส้นทางนั้นแชนอยู่กลางหน้าผาสูงชัน ขาวต่อเนื่องกันบางครั้งถึงหลายกิโลเมตร โดยที่ด้านหนึ่งของถนนคือผนังหน้าผาอันสูงชัน ส่วนอีกด้านหนึ่งคือลำห้วย หรือบางครั้งก็คือแม่น้ำจินซาเจียง ที่กำลังไหลเกรี้ยวกราด เห็นลิวเป็นหุบเหวอยู่เบื้องล่าง ต่ำจากแนวถนนที่รถกำลังวิ่งอยู่ลงไปนับร้อยเมตร.

หรงเหรินเป็นอำเภอปกครองตนเองของชนชาติหยี้ ตั้งอยู่ทางตอนเหนือของมณฑลยูนนาน บริเวณที่ต่อแดนกับมณฑลเสฉวน; ประชากรส่วนใหญ่ของอำเภอนี้เป็นชาวหยี้ โดยมีคนไทอาศัยอยู่ใน 2 ตำบล คือตำบล หย่งซิง และตำบลบ้านม้า; หมู่บ้านตี๋มูซึ่งผู้เขียนได้เข้าไปสำรวจ อยู่ในเขตตำบลบ้านม้า. สำหรับบ้านเพียงนาคอยและบ้านปาลา อยู่ในเขตตำบล “บ้านแปก” ซึ่งเป็นตำบลปกครองตนเองของไทกับลีซอ ในอำเภอต้าเหยา. ผู้เขียนทราบมาว่า ในเขตมณฑลเสฉวน อีกฟากหนึ่งของแม่น้ำจินซาเจียง ก็มีหมู่บ้านของคนไทกระจายอยู่เช่นกัน แต่ไม่มีโอกาสจะสืบรายละเอียดได้ในการสำรวจคราวนี้.

### คนไทแห่งลุ่มแม่น้ำจินซาเจียงมาจากไหน?

คนไทในลุ่มน้ำจินซาเจียงเรียกตัวเองว่า “ไต”<sup>3</sup> โดยไม่มีคำขยายพ่วงท้าย อย่างเช่น “ไตโหลง” (ไทใหญ่ในรัฐฉานของพม่า), “ไตหนอ” (ไทเหนือในเขตใต้คงของมณฑลยูนนาน) หรือว่า “ไตคำตี้” (ไตคำตี้ในรัฐกะฉิ่นของพม่า). ตามปกติกลุ่มคน “ไต” ที่เรียกชื่อตัวเองโดยมีคำขยายพ่วงท้ายอย่างเฉพาะเจาะจง เช่นที่ได้ยกตัวอย่างมาข้างต้น มักเป็นพวกที่อยู่ร่วม หรือได้สัมผัสติดต่อกับคนกลุ่มอื่น ที่เรียกตัวเองว่า “ไต” เช่นกัน, หากมีความผิดแผกกันบ้างในแง่ภาษาและวัฒนธรรม จึงจำ

<sup>3</sup> ขณะที่เรียกกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆว่าเป็นพวก “ซา” อย่างเช่นเรียกคนจีนว่า “ซาฮัน” และเรียกเผ่าโลโลว่า “ซาหลี่”. คำว่า “ซา” ในความหมายของคนไทลุ่มน้ำจินซาเจียง หมายถึง “คนอื่น” ไม่ได้หมายถึง “ชีซ่า” อย่างที่มักเข้าใจกันทั่วไป.